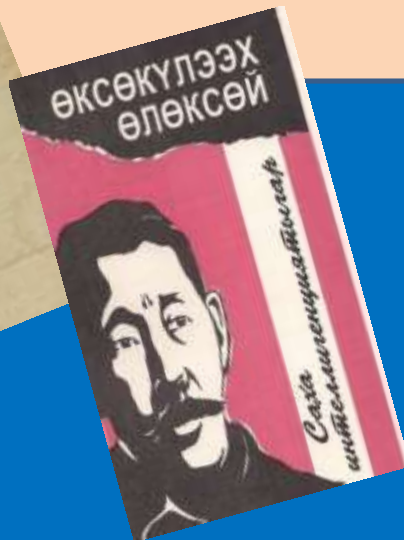

А.Е. Кулаковская- Оксокулээх Олоксой айымньыларын уорэтиигэ сана технологияны туьаныы

Чинчийи проблемата

Билигин компьютеры туваныы, информацияны ылар источник олус дэлэйбит уонна тэнийбит уйэтигэр о5о сахалыы уус-уран литератураны, айымньыны аахпат буолла.

Онон «хайдах гынан интэриэьи тардыахха, сахабыт суруйааччыларын кэриэс-хомуруос хаалларбыт айымньыларын аахтарыахха собуй?» диэн ыйытыкка хоруйдуур сыалтан, уорэнээччи бэйэтэ тугу интэриэьиргиирин, сатыырын эрэ таба тайаннахха, туох эрэ хамсааьын тахсыан собо учуоттанна.

Маны барытын са5алыырбар «Бастакы барыта ураты. Саха литературатыгар бастакы кибиттэн са5алыахха» диэн санааттан, **А.Е. Кулаковскай-Оксокулээх Олоксой** айымньылара тумуллубут **«Саха суруйааччылара о5олорго»** диэн серияттан са5алаатым.

Тумус санаа: «Суруллубут кумаабыга эрэ хаалыа суохтаах»

Актуальность: А.Е.Кулаковскай- Оксокулээх Олоксой уйэ анараа оттугэр суруйбут айымньылара ис хобооннорун, суолталарын кун бугунугэр диэри сутэрэ иликтэрин, ону табынан бу айымньылар кийини ой-санаа, сир-майгы оттунэн иитэр, утуобэ эрэ сирдиир ураты кууьун арыян, билигин олоххо баар костуулэри кытта сыьыары тутан, оьону сайыннарыы.

Предметэ: А.Е. Кулаковскай-
Оксокулээх Олоксой айымньыларын
уорэтэр эйгэ

Сыала: о5оА.Е. Кулаковскай-
Оксокулээх Олоксой суруйбут уус-уран
айымньыларын аа5ан, текси сыныйан
корон, ырытан, чинчийэн, бэйэтэ тус
санааланарын ситиьии, дэгиттэр
сатабылын, бары уоруйэхтэрин
сайынарарыы

Соруктар:

1. Суруйааччы айымньытыгар ханнык проблеманы туруорарын, ону хайдах сырдаппытын, кордорбутун о5о бэйэтэ ырыналыы, сыаналыы уорэнэрин ситиьи;
2. О5о бары уоруйэхтэрин, сатабылын сайыннарар эйгэни тэрийи;
3. Олорор туолбэтин, улууьун олохтоохторун, норуотун оло5ун историятын интэриэьиргээн, кэрэхсээн, киэн туттарга, патриотическай тыынна иити, духовнай сайдыытын ханатыы.

Саба5алааьын

Оксокулээх Олоксой айымньыларын аныгы технологиянан уорэтэн, о5о тус санаатын, коруутун учуоттаан, системалаах улэни тэрийдэххэ, о5о угус оруттээх сатабылын, уоруйэ5ин арийан, сайыннаран, кодьюустээх тумугу ылыахха соп.

Практической суолтата

уобээ ыйыллыбыт бары
нымаларга тирэбирэн, оҕо
бэйэтэ эбэтэр болоһунэн куолаан
онорон таһаарбыт улэлэрэ
Оскуулээх Олуксой
айымньыларын оскуолаһа
дириктэн уорэтиигэ комото.

Алтыбар предметтэр: саха тыла, литературата, торут культура, информатика, уруьуй уруога, биология, экология, история, технология.

Оноьуллубут улэ:

«Байанай алгыьа», «Оскуола5а», «Кутуйах», «Куоска», «Курупааскы», «Хара улар», «Котор кэлиитэ»-«Туллук», «Хотой», «Тураах», «Туруйа», «Хаас», «Ко5он», «Кыталык», «Кыырт», «Мохсо5ол», «Кэ5э», «Анды», «Балык ыама», «Тыа кыыла», «Уон-койуур», «Этин», «Ардах», «Ньургуйун», «Сибэки», «От уунуутэ», «Талах, мас ко5оруутэ» хобооннорго уонна «Ыьыах» диэн поэма5а, барыта **27** хобоонно, **1** поэма5а видеоматырыйаал оноьулунна.

Улэ ис хобооно

2010 с. саха уус-уран литературата торуттэммитэ 110 сылыгар анаан «Байанай алгыбын» анимационнай вариана онобуллубута

Сыала: маннайгы уус- уран айымньыны аныгы технология комотунэн анимациялаабын.

Улэ коруннэрэ:

- Айымньыны аабы, ырыты, чинчийи;
- Тематын, идеятын, композициятын быһаары;
- Айымньы ис хобоонунан былаан оноруу
- Хобоонноохтук ааһарга эрчийи;
- «Fotoshop» программаны уорэтии;
- Компьютерга айымньы персонажтарын уруууйдаабын;
- Музыканы талы, таны;
- «Movie Maker» программаны уорэтии;
- Уруууйу сканердаабын;
- Сананы устуу (звукозапись);
- Монтажтаабын.

Ситиьи: «Саха бастакы суруйааччыларын айымньыларын анимациялаабын» диэн республикатаабы курэххэ- 3м.

Оксокулээх Олоксой «Куоска» диэн хобоонунан нэбилиэкпитигэр олорор куоска иитэр сэдэх дьарыктаах биир дойдулаахпыт туьунан «Сэдэх костуу» диэн видеокиинэ онорбуппут.

Сыала: дьиз кыылларыгар харыстабыллаах сыьыаны иитии (бэйдиз бырабыллыбыт, коруутэ суох хаалбыт куоскалар элбээбиттэригэр олобуран)

Улэ коруннэрэ:

- Айымньыны аабыы, ырытыы, чинчийии;
- Тематын, идеятын, композициятын быьаарыы;
- Айымньы ис хобоонунан былаан оноруу
- Хобоонноохтук аабыы, оьону булан эрчийии;
- Аринкина Е.Е. кытта кэпсэтэн собулэнин ылыы;
- Интернеттэн хаартыска булуу;
- Интервью боппуруостарын толкуйдааьын;
- Интервью ылыы;
- Видеоба устуу;
- Any Video Converter программанан улэ;
- Сананы устуу (звукозапись);
- Музыканы интернеттэн булуу;
- Монтажтааьын;

Ситиьии: НВК «Саха» Майатаабы филиалыгар костон, корооччулэр сэнээриилэрин ситиьии, «Эркээйи» хаьыакка бэчээттэнии.

«Ыыах» поэманы былырыынны уорэх дьылыгар сабалаан бу куьун тумуктээтибит. Атын улэлэртэн уратыта: айымньыга бэйэ уруьуйун буолбакка, биллиилээх худуобунньуктар, тэн саастаах оболор уруьуйдарын кордоон булан, тэннээн коруу, улэбэ туттуу.

Сыала: туох барыта итэбэлтэн силис тардарыгар олобуран, обугэлэрбит утуо угэстэригэр сэнээриини уоскэтии, ытыктабыллаах сыьыаны иитии.

Улэ коруннэрэ:

- Айымньыны аабьы, ырытыы, чинчийии;
- Тематын, идеятын, композициятын быьаарыы;
- Хобьонноохтук аабарга эрчиллии;
- Айымньы ис хобьонунан былаан оноруу;
- Саха биллиилээх худуобунньуктарын, оболор улэлэрин, уруьуйдарын оскуола, сельскэй библиотекалар кинигэлэриттэн, сурунаалларыттан, халандаардарыттан булуу;
- Уруьуйдары наардааьын, таныы; (барыта уруьуй)
- Сананы устуу (звукозапись);
- Монтажтааьын.

А.Е. Кулаковской-Оксокулээх
Олоксой айымньыларын оскуолаҕа
уруокка уорэтэри табынан, **оҕо бэйэтэ**
интэриэьиргээн, ис сурэьиттэн ылынан
туран учебникка киирбэтэх
айымньыларын **ааьарын** ситиьэр
инниттэн, уорэххэ баьатын (мотивация)
урдэтэр сыал-сорук туруорунан, маннык
тиэмэни толкуйдаан улэбин
саьалаабытым.

Улэм былаана 14 уктэлтэн турар

*Оксокулээх Олоксой айымньыларын
аныгы технологиянан уорэтэргэ
тирэх буолар
14 уктэл*

Санаа уллэстэбин

Оноробун

Бэлэмниибин

Собулэьэбин

Субэлэтэбин

Субэлэьэбин

Былаанныыбын

Толкуйдуубун

Боруобаланабын

Аьарынабын

Ырыналыыбын

Чинчийэбин

Ырытабын

Аа5абын

- 1) **Аа5абын-** айымньыны уус-уран аа5ыы;
- 2) **Ырытабын-** ис хобоонун илдьиритиьи;
- 3) **Чинчийэбин-** айымньы уус-уран орутун ырытыы;
- 4) **Ырыналыыбын-** айымньы котобор проблемаларын билини олоххо баар костуулэри кытта тэнни тутан коруу;
- 5) **Аьарынабын-** айымньы уобарастарын, персонажтарын бэйэм кэммер дьуорэлээьин;
- 6) **Борубалыыбын-** бэйэ санаатын этэ, дакаастыы, дьон санаатын сыаналыы уорэнии;
- 7) **Толкуйдуубун-** бэйэ тумук санаа5а кэлэрин ситиьи;
- 8) **Былаанныыбын-** практической улэ тутулун бэлэмнээьин;
- 9) **Субэлэьэбин-** боло5унэн бииргэ улэлиир о5отун кытта санаа уллэсти;
- 10) **Субэлэтэбин-** тороппутун, бииргэ уорэнэр, улэлиир о5отун, учууталын толкуйун, санаатын ыйыталаьан билси;
- 11) **Собулэьэбин-** субэни ырытыы, ылыныы;
- 12) **Бэлэмниибин-** улэлиир матырыяалы таныы;
- 13) **Олоххо киллэрэбин-** (уруьуйдааьын, сканердааьын, собулэн ылан интервьюга бэлэмнэнии, уус-уран аа5ыы, сананы устуу(звукозапись), видеоустуу , музыканы таныы, монтажтааьын);
- 14) **Санаа уллэсти (рефлексия)**

Оксокулээх Олоксой айымньыларын уорэтии о5о уорэнэр ба5атын, саха суруйааччыларын айымньыларын аа5ар ба5атын кууьурдэр (мотивация). Туохха косторуй?

1. О5о улэни туьумэ5инэн толорон истэ5ин аайы, тивэ5эр тиэрдэр ба5ата улаатан иьэр;
2. Чопчу биир дьыала5а бэйэтин уонна атын о5олор опыттарыгар тирэ5ирэр;
3. Улэ5э бэйэтин сатабылыгар, уоруйэ5эр тирэ5ирэрэ о5о5о кууьу, бэйэ кууьугэр эрэли уоскэтэр;
4. Бэйэ онорон таьаарбыт улэтиттэн дуобуйууну уоскэтэр.

Бу ньыманы сана стандарт орто уонна урдуку суюох кылаастарга туьаныы то5ооьо

1. Уорэх предметтэрин алтыьыннараp (интеграция);
2. Информационнай технологияны туттар, туьанар уоруйэ5и сайыннараp;
3. Биллэрэр-иьитиннэрэр (информационнай), коммуникативнай уонна социальнай эйгэни кытта ситимнэьэр сатабыллары сайыннараp;
4. Уорэнээччини «Мин бу дьарыкка ылар дьо5урум, уоруйэ5им, сатабылым, билиим бэйэбэр туьалаах» диэн ойдобулгэ тириэрдэн, «улахан» олоххо бэлэмнээх, эппиэтинэстээх буоларга иитэр, бэйэтигэр ирдэбилин улаатыннараp.

Т у м у к

- 1.Саха суруйааччыларын айымньыларыгар интэриэһи уоскэтэр, уус-уран айымньыны ааһарга кобулуур;
2. Оһо дьоһурун бары оттуһун сайыннарар;
3. Манньык ньыманан улэһэ оһо оскуолаһа куннэтэ ылар билиитин, уоруйэхтэрин, сатабылларын туһанар;
4. Оскуолаһа уорэтиллэр предметтэр алтыһыларыгар олук уулар (интеграция);
5. Уорэнэччини научнай-практической улэһэ кобулуур;
6. Олорор туолбэтин, улууһун олохтоохторун, норуотун олоһун историятын интэриэһиргээн , кэрэхсээн, киэн туттан, патриотической тыһинна иитиллэр;
7. Коллективка улэһи уорэнэр;
8. Бэйэтин иитинэр, уорэтинэр, салаһынар уоруйэхтэри инэринэр;
9. Олоххо активной позициялаах, айар дьоһурдаах, бэйэтэ тус санаалаах-коруулээх, кобулуур-тэрийэр улэһит дьон буола улааталлар.

С у р у н т о с х о л л о р о :

- ❖ Онобуллубут матырыйаал атын предметтэри уорэтэр учууталларга комо матырыйаал быьытынан туттуллуон соп;
- ❖ О5о оскуола5а ылбыт билиитигэр, бары уоруйэ5эр, сатабылыгар тирэ5ирэн куннээ5и оло5ун тэрийэргэ, былаанныырга уорэнэр;
- ❖ Бэйэтэ булан-талан, хасыьан уорэнэргэ (самостоятельность) дыаныьар;
- ❖ О5олору биир улэ тула тумэн, тумсуулээх, хомуллуулаах буоларга иитэр;
- ❖ О5о сирэ-майгыта, кьи-кьиэхэ сыьыана (кьитийии) утуо оруттэнэр;
- ❖ Уорэнээччи уонна учуутал икки ардыларыгар истинник сыьыаннаьар, алтыьар эйгэни уоскэтэр.